

prin formele cu mult mai umane pe care le îmbracă relațiile dintre oameni și dintre popoare — și consecințe de ordin *spiritual-moral*. Ca atare, ea marchează și începutul unei ere noi din punct de vedere *spiritual-moral* 395.

În aceste condiții, teologia fundamentală nu poate să nu jindă seamă de ceea ce se petrece în jur. A procedea altfel ar însemna s-o condamnam la sterilitate, la stagnare și — până la urmă — la moarte. De aceea, disciplina noastră nu trebuie să uite că legea dezvoltării ei — ca de altfel a întregii teologii — a fost și rămâne *împropădărea necontentată a tematicii și procedeeilor sale*, a dinamismului ei creator nu numai din izvorul experienței creștine *înepuizabile* și în continuă amplificare a vieții în Iisus Hristos, ci și din izvorul gândirii și cunoașterii universale, din cuceririle culturii și științei în permanență mișcare.

Faptul acesta impune o *receptivitate maximă* față de tot ceea ce este nou și creator în lumea spiritului uman în general și în lumea *spiritului religios* în special, sintetizarea roadelor întregii creații din aceste domenii. Numai în felul acesta disciplina noastră va găsi răspunsul corespunzător la problemele pe care viața le ridică neîntrerupt în fața credincioșilor, va putea oferi luminită, călăuzitoare cerute de momentul creștin din cadrul epocii respective.

De unde rezultă că pentru a fi veșnic tinără și pentru a putea înregistra realizări de prestigiu, teologia fundamentală ortodoxă va trebui să-și extindă și adâncească necontentat legăturile cu viața — general-umană și creștină — slujind cu fermitate — prin întreaga sa strădanie — interesele vitale ale Creștinismului autentic!

PROBLEME INTERCONFESIONALE

OKT 1971/4

ÎN PROBLEMA INTERCOMUNIUNII

de Pr. Prof. D. STĂNILOAE

1. Mișcarea ecumenică are meritul incontestabil că a adus în viața Bisericilor preocuparea accentuată față de problema unității lor și le-a îndemnat să intre în dialog în vederea acestui scop.

Dar în multe locuri și expresii pe care le-a provocat, sint unele de natură să producă confuzii și să relativizeze certitudinile de credință, uneori din cele mai fundamentale.

Voința de unitate a dat naștere uneori unui entuziasm feal, care crede că poate înmula și modela ușor realitățile prin căldura lui sentimentală, alături unui spirit diplomatic-tranzaționist, care crede că poate concilia prin compromis unele poziții sau realități datorită căror Bisericile stau despărțite.

În amîndouă aceste moduri de a trata sau de a nesocoti realitățile se manifestă o anumită elasticitate sau chiar un anumit relativism față de unele din învățăturile de credință ale Bisericilor.

Poate că acest relativism reflectă importanța mai redusă ce o acordă unele formațiuni creștine punctelor de credință în care, prin entuziasm sau prin diplomație, anumite cercuri ale lor, sau ele însele în întregime, propun tranzații și compromisuri. De aceea ele nu au de plerut nimic prin tranzațiile și compromisurile ce le propun. Aceste tranzații și compromisuri reprezintă însă un mare pericol pentru Bisericile tot atît de valuri prin care relativismul dizolvant al anumitor formații creștine cu privire la acele învățături izboște continuu în zidul învățăturilor de prim ordin ale unor Biserici, învățături constitutive pentru însăși ființa lor, ca unele ce tălmăcesc pe Hristos însuși și asigură dreptă credință în El!

O astfel de atitudine relativistă a fost pusă în circulație, în atmosfera creată de mișcarea ecumenică, în raport cu Euharistia, prin tendința spre așa-zisa «intercomuniune». Însuși formula aceasta este produsul celui mai puțin spirit relativist și sincer, al unei diplomații și porniri sentimentale tranzaționiste pe tema învățăturii despre Euharistie. Ea reflectă importanța marginală, secundară acordată acestei învățături și practici în formațiile creștine de unde a apărut.

Produs al unui spirit de tranzație, conceptul intercomuniunii cuprinde în sine mai înli o gravă contradicție logică și reală. Nu o coincidență opositorilor prin care e constituită orice unitate de bogată complexitate, ci o non-coincidență opositorilor, în care contrariile se anulează pur și simplu, în care negația face imposibilă afirmația sau îi reduce considerabil deplinătatea.

1. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Questiones ad Thalassium* 48 : «Poarta Bisericii este Hristos, fiindcă zice : «Eu sint ușă». Acestă poartă este înconjurată de turnuri, adică de învățăturile dogmelor dumnezeiești despre întrupare, arătînd că cel ce vor să creadă drept trebuie să intre înăuntrul unghiului, adică în Biserică, prin învățăturile acesten și să se apărăți de ele».

Ortodoxia

1. Ca *comuniune euharistică*, intercomuniunea ar trebui să fie o comuniune deplină; dar ca intercomuniune, ea e mai puțin decît comuniunea euharistică deplină și prin urmare nu poate fi socotită comuniune euharistică. Căci grupurile care se află sau vor să se afle în intercomuniune euharistică nu se află sau nu se vor afla în comuniune totală, sau adevărată, așa cum se concepe comuniunea euharistică. Poți să vii în Hristos pe de o parte unit, pe de alta neunit cu alții? Poți să rușinezi în puncte importante altfel decît alții, aflându-te cu ei în același Hristos? Sau, poți să te afli deplin în Hristos cu cei ce cugetă în multe privințe altfel decît tine despre El? În ce mai constă comuniunea cu ei în Hristos, o dată ce nu ai aceeași cugetare despre El cu cei cu care afirmi că ești în El? Nu afectează cugetarea la deosebită despre El în puncte importante întreaga ta cugetare despre El?

O unire în Hristos, în pofida diferenței de cugetare cu privire la El, s-ar putea admite numai în cazul cînd s-ar înțelege ca o comuniune melancoelică (mai presus de cugetare) în El, trăită în simțire. Dar și aceasta presupune credința comună în ceva esențial cu privire la Hristos: credința (și deci și cugetarea) că prin Euharistie sîntem adunați în mod real în El, că El ni se face prin Euharistie fundamentul comun în care viem și factorul care creează în toți creștinii ocaastă simțire. În sensul acesta vorbește Sfîntul Maxim Mărturisitorul de o lucrare transformatoare a harului în noi, mai presus de simțirea și de înțelegerea celor ce participă la Liturghie, mai ales cînd ei sînt încă prunci în Hristos². Dar aceștia cred totuși în Hristos în mod unitar și au voința de a înainta în aceeași înțelegere din credință.

Această unitate nu se află însă între cei ce vor să practice intercomuniunea. Iar dacă ar spune că sentimentul unității în El le vine dintr-o uniune melancoelică în El, care produce acest sentiment de unitate în El, de ce nu ar produce acea unitate melancoelică în el și o unitate de gândire cu privire la El?

Intercomuniunea care se urmărește e o comuniune euharistică lipsită de fundamentul unei comunități de credință, deci un fel de comuniune mai mult formală. E o comuniune euharistică concomitentă cu necomuniune sau cu o necomuniune concomitentă și voință în puncte destul de esențiale ale credinței. Știm mai degrabă în ce constă necomuniunea în cadrul acestei intercomunități, decît în ce constă comuniunea; și nu vedem cum necomuniunea ar putea fi coplesită în oarecare măsură de comuniune, o dată ce nu știm în ce constă propriu-zis comuniunea care s-ar realiza prin intercomuniune.

Pornirea sentimentală și diplomatică tranzacționistă, care a lansat formula și a adoptat practica intercomunității, a găsit termenul și practica intercomunității euharistice, sau comuniunea euharistică între grupuri deosebite în credință, ca mijloc de conciliere între o anumită comuniune și între o anumită necomuniune. Prin aceasta a creat o formulă și o practică hibridă, contradictorie în ea însăși care nu poate fi acceptată decît de o conștiință care se lasă adormită, care nu cugetă pînă la capăt sensul actului pe care-l exprimă și-l practică, sau crede că poate crea pentru toți/decîtuna o situație contradictorie sau imprecisă. Numai o conștiință care se poate împăca cu uitarea necomunității în credință, poate găndi că realizează în pofida

2. *Mystagoga*, P. G. XCI, 764: «Harul Sfîntului Duh e permanent prezent în mod nevăzut, dar în mod deosebit în timpul Sfîntei Liturghii și preface pe fiecare din cei prezenți, preschimbându-l cu adevărat în ceva mai dumnezeiesc, pe măsura lui, și-l duce spre ceea ce se indică prin talnele săvîrșite, chiar dacă acela nu simte, dacă e încă prunc în Hristos, și nu poate privi spre adîncul celor ce se săvîrșesc (...). El duce treptat și după o ordine de la cele mai apropiate spre sfîrșitul tuturor».

acestei necomunități în credință o comuniune euharistică reală și durabilă. Nu negăm că o astfel de uitare este posibilă, dar este cu oare posibilă lungă vreme și este cu recomandabilă, în actual împărțămînt euharistic de Hristos, care se cere practic în condițiile de trezvie corespunzătoare cu seriozitatea lui? Nu constituie acest act, suprame lucidității?

Lipsa acestei conștiințe se manifestă la aderenții intercomunității, în ambele alternative în care ar putea ci să se afle:

Dacă aderenții intercomunității socotesc că realizează prin intercomuniunea euharistică o comuniune deplină, pun Euharistia mai presus de orice și disprețuiesc comuniunea în puncte importante ale credinței, fără să poată spune cum se poate realiza prin Euharistie o asemenea comuniune, în lipsa comunității de credință. Dar întrucît dintre punctele de credință deosebite face parte și Euharistia, despre care Biserica are concepții foarte deosebite, se poate spune mai degrabă că această alternativă reprezintă o atitudine relativistă nu numai față de tezaurul de credință, ci și față de învățătura despre Euharistie a propriei Biserici. Dar atunci, această alternativă nu admite o comuniune reală nici prin simpla intercomuniune euharistică.

Dacă, dimpotrivă, ei admit că prin intercomuniune nu se urmărește o comuniune ontologică, adevărată în Hristos, ci numai o comuniune psihologic-parțială, ca mijloc pe drumul unei oarecare apropieri în credință, ei disprețuiesc Euharistia în esența ei, în timp ce respectă tezaurul de credință al fiecărei Biserici în toate diferențele lui, o dată ce nu pot părăsi aceste diferențieri.

Această a doua alternativă e proprie multor formații creștine ieșite din Reformă, pentru care Euharistia, ca și Bolezul, pe care îl mai recunosc dintre Taine, e mai mult o manifestare exteroară a unei solidarități creștine, decît un mijloc de intrare în posesia harului sau de unire spiritual-ontologică cu Hristos. Dar în felul acesta nici în această a doua interpretare a intercomunității nu e implicată o comuniune profundă. De fapt, aderenții acestei interpretări nu cred într-o comuniune spiritual-ontologică prin intercomuniunea euharistică, între cei ce o practică. Dar nici într-una realizează prin credință. Căci, de regulă, opiniile lor în materie de credință sînt foarte variate. De aceea ei pot afirma că prin împărțirea euharistică comună, care — date fiind deosebirile de credință între ei — chiar cînd fac parte din aceeași confesiune — e mai mult o intercomuniune, ei realizează totuși o oarecare comuniune, poate chiar mai mare decît cea pe care o au prin credință. Dar aceasta nu e o comuniune deplină, ontologic-spirituală, ca cea care se realizează în Biserica Ortodoxă prin Euharistie. E o comuniune vagă, lipsită de profunzime și consistență ontologică, care poate fi socotită în altă privință necomuniune.

În ambele alternative avem de-a face cu o altă concepție despre unitate, cu una sentimental-exteroară, nu cu una adîncă, ontologic-spirituală, care se realizează în Biserica Ortodoxă, prin credință și Euharistie.

Pot cobori membrii Bisericii Ortodoxe Euharistia de la rolul ei de mijloc al unei astfel de unități profunde în Hristos, la rolul unei comunități sentimentale, superfi-

cială și trecătoare?

În atitudinea diferită față de intercomuniune e implicată astfel și o concepție diferită despre Biserica. Cei ce pledează pentru intercomuniune, manifestă nu numai un relativism în privința unității de credință și a importanței Euharistiei, ci și o concepție neontologică despre Biserica, pe care Ortodoxia nu o poate adopta. Ortodoxia, considerînd Biserica drept o unitate profund și ontologic ancorată în Hristos, iar Eu-

haristia ca mijlocul culminant de susținere continuă a acestei unități, nu poate coborî Euharistia la nivelul unui mijloc de unitate laică, psihologică și superficială între creștini. Aceasta ar avea repercusiuni pentru însăși sensul ei despre Biserică, pentru însăși menținerea Bisericii în acest sens. Căci, ar fi greu să conceapă și să practice Euharistia în două sensuri, ca avînd două roluri: într-unul fiind e primită împreună cu membrii Bisericii și într-altul, fiind primită cu cei ce nu sînt membrii Bisericii Ortodoxe.

Unitatea credinței și convingerea că în Euharistie ne împărtășim de însuși trupul și singele lui Hristos, Dumnezeu-Omul, sînt solidare în Ortodoxie cu convingerea despre Biserică ca unitate ontologică profundă a credincioșilor cu Hristos și încredințată în Hristos. Fără unitatea credinței și fără împărtășirea de însuși trupul și singele, Cuvîntului intrupat nu ar putea exista o astfel de Biserică, sau o Biserică în sensul deplin al cuvîntului. Fără unitatea în credință și fără o Biserică în acest înțeles nu s-ar putea realiza o astfel de împărtășire euharistică. Biserică, trup extins al Cuvîntului intrupat, continuă să se hrănească prin Euharistie, dar e dată de la început ca un astfel de trup extins al Cuvîntului intrupat în care El continuă să se ofere spre mîncare ca trup personal celor ce fac parte din trupul lui extins sau vor să facă parte din El. În sfîrșit, fără o Biserică și fără o împărtășire euharistică în acest înțeles, n-ar putea dura o unitate de credință. Acestea sînt cele trei coordonate indisolubile și într-o reciprocă condiționare a comunității și a vieții depline în Hristos.

De aceea pentru Biserică Ortodoxă, intercomuniunea care dezlegea comuniunea euharistică de unitatea de credință și de Biserică, este de neconceput; este un pericol de dizolvare a Bisericii, a unității de credință și de încetare a Euharistiei.

Duhovnicul ortodox, pe la care trebuie să treacă cel ce vrea să se împărtășească de Sfînta Euharistie, verifică mai întîi identitatea credinței acestuia cu credința Bisericii și credința Lui în Biserică Ortodoxă ca singura Biserică adevărată, adică apartenența lui la Biserică Ortodoxă³.

3. În broșura publicată de comisia "Credință și Constituție": "Aș-dău de l'intercomuniune. Vers une communion eucharistique". Presses de Taisé, 1971, p. 21, se pledează pentru trecerea de la intercomuniune la comuniunea euharistică între toți creștinii, indiferent de deosebiri lor în credință și de apartenența la Biserică deosebite; deci pentru desprinderea comunității euharistice din solidaritatea ei cu unitatea în credință și cu Biserică. Evident nici prin aceasta nu se realizează o adevărată comuniune între creștini. Dimpotrivă ea dizolvă și mai mult unitatea creștină, deslușind toate grupurile unitare într-o universală fărîmătură individualistă, deschizînd drumul unui relativism universal.

Îată cum se pledează pentru ruperea împărtășirii comune de unitatea în credință: "Anumite Biserici au pus în mod tradițional accentul pe necesitatea unei credințe comune. Cum pot ele să mențină și să exprime actual această comunitate de credință într-o epocă cînd toate Bisericile constată printre membrii lor proprii o diversitate considerabilă de opinii și de doctrine, diversitate care, pentru orice străin exclus pentru lipsa de credință va părea să comporte concepții pe care nu le-ar putea distinge de ale sale" (p. 21).

Dar majoritatea membrilor unei Biserici își mențin unitatea de credință definitivă și profunde ale lor. Iar duhovnicul va aprecia dacă vreunul dintre ei a ajuns așa de departe în afirmarea unei opinii deosebite de a Bisericii, înțit nu poate fi împărtășit.

Desprinderea împărtășirii comune de apartenența în aceeași Biserică este susținută astfel: "Peștrăderea membrilor altor Biserici în Euharistie ar trebui să fie limitată totdeauna în situații excepționale și în cazuri de urgență? E foarte dificil de-a defini aceste cazuri, dar chiar dacă sînt anumite reguli pe o parte și alta, decizia în materie de admitere nu poate fi întemeiată simpliu pe o decizie individuală și momentană a slujitorilor celebranți sau a laicilor care fac cerețarea. Ea va fi întemeiată pe un acord mai mult sau mai puțin

2. Neținînd seama de această legătură indisolubilă între cele trei coordonate ale comunității adevărate și depline, pe care Biserică Ortodoxă o accentuează cu deosebită putere, în virtutea concepției ei eclesiologice și euharistice, în timpul din urmă, sub influența Mișcării ecumeniste, a început să fie susținută și în unele părți ale Ortodoxiei ideea că se poate acorda, în anumite împrejurări, Euharistia membrilor unor Biserici neortodoxe, în specie celor ai Bisericii Romano-Catolice, Vechi-Catolice și Necalcedoniene, printr-o extindere a iconomiei.

Aceasta este însă o greșită interpretare a noțiunii și practicii iconomiei. Iconomia a constatat în recunoașterea Botozului și Mîrungerii, Căsătoriei și Hirotoniei unor membri laici sau preoți ai altor Biserici, la intrarea lor în sinul Bisericii Ortodoxe, dar nu în acordarea unei Taine cuiva care continuă să rămîna în altă Biserică. Iconomia a constatat, cu alte cuvinte, în validarea unei Taine primite în afara Bisericii, pentru cel ce a intrat în totală comuniune de credință cu membrii Bisericii Ortodoxe, iar prin aceasta a devenit membru al Bisericii Ortodoxe. Deci primirea respectivelor persoane în comuniunea membrilor Bisericii, bazată pe identitatea Tainelor, are ca suport realizarea comunității lui în credință cu membrii Bisericii. Ea nu rupea solidaritatea dintre Taine, Biserică și unitatea de credință ortodoxă. Acordarea, prin solidaritate, a unei Taine a Bisericii cuiva care rămîne în afara comunității de credință cu membrii Bisericii, deci în afara Bisericii, rupe solidaritatea dintre Taine, Biserică și unitatea de credință ortodoxă, deci nu se mai încadrează în principiul și practica iconomiei. Ea ar duce fie la un indiferentism în privința credinței, fie în unul și în privința Bisericii; fie la nepăsarea față de Biserică, fie la considerarea Tainelor și a credinței ca necesitățile pentru constituirea Bisericii. În ambele cazuri, comunionei adevărate nu se realizează; în ambele cazuri se ajunge la un indiferentism sincerist, fie că se crede în înăpăruirea unei comunități reale, sau a Bisericii adevărate, chiar dacă ea cuprinde în sinul ei tot felul de credințe, fie că nu se urmărește aceasta.

În fața unei atitudini favorabile față de intercomuniune e cazul să ne întrebăm: membrii unei Biserici care se împărtășesc de Tainele altei Biserici, cărei Biserici aparțin? Din ce unitate organic-spirituală fac parte? Ei nu mai aparțin deplin nici Bisericii lor, o dată ce primesc Euharistia de la altă Biserică, nici celei de la care primesc uncori Euharistia, pentru că nu au credința ei. Ei plutesc oarecum în spațiul spiritual dintre cele două Biserici. Neavînd o credință comună cu membrii Bisericii explicit între autoritățile Bisericii lor, și atunci ce înșeamnă faptul acestui acord, pentru intrarea relațiilor între Biserici?

Anumite Biserici au insistat în mod tradițional asupra împărtășirii deja date și în conștiință sînt mai rezervate față de ideea primirii străinilor. Dar intrucîi Euharistia e un dar al lui Dumnezeu care nu e supus puterii omului, nu trebuie să se aștepte de la inflexibilă reglementare divizată de facto enunții care ies din reguli și care sînt mai presus de orice

E adevărat că Euharistia e un dar al lui Dumnezeu, dar ea vine prin comuniunea creației care păstrează credința integrală. Pe de altă parte știm că nu se pot împărtăși deoacă nu comunicăm. Dar cine va judeca asupra "vredniciei", sau a credinței integrale de care comunicăm? În care se păstrează această credință?

Broșura amintită afirmă că creștinii de diferite credințe și Biserici se pot împărtăși în unitate euharistică dacă nu fac nîl în direcția ei. Dar cum ar putea ajunge el la această Pledonria pentru această comuniune euharistică universală e în fapt o pledonrie desființarea Bisericii în favoarea unui haos al tuturor opiniilor. Accensta e "Biserica" cea

una spre care se urmărește să fie dusă creștinătatea?

celelalte cu care se împărtășesc, dar nemaipăstrând o comuniune deplină în Taine nici cu membrii Bisericii sale, ei n-au dect o comuniune nedepănată cu fiecare Bisericească. Ei vor putea realiza comuniunea reală cu membrii celeilalte Biserice, cu care primesc Euharistia, neavând comuniunea în credință cu ei deci lipsindu-le deplina deschidere interioară față de acela, rămânând într-o privință esențială închisți în ei înșiși, lipsiți de înțelegere față de credința acelora și față de Biserica lor. Dar în altă privință se închid interior și față de Biserica lor, nemaimpărtășindu-se de Hristos împreună cu membrii ei.

Sau poate în persoana unor astfel de credincioși se realizează Biserica deplină, care unește în sine conținutul doctrinar, spiritual și sacramental al ambelor Biserice? Aceasta eventualitate ar putea fi luată în considerare numai în cazul cind aceste persoane ar aduce în conștiința lor la un acord diferențele celor două doctrine și cind s-ar declara apartinând ambelor Biserice și ar fi la fel de deschiși membrilor ambelor Biserice. Dar ei nu fac aceasta. Ei rămân membrii Bisericii lor și aderenții ei în punctele de credință diferențiate. Nici nu vedem de altfel cum ar putea împăca în conștiința lor diferențele contradictorii ale ambelor Biserice.

Aderenții atitudinii favorabile față de intercomuniunea parțială între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică ar putea aduce în sprijinul ei afirmația că cele două Biserice sînt în fond una, întrucît deosebirile doctrinare între ele sînt alt de mici, înct nu sparg unitatea lor ca Biserice. Aceasta fundare a atitudinii favorabile față de intercomuniunea parțială între Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, dacă ar fi susținută consecvent, ar trebui să ducă la indiferențismul față de diferențele doctrinare respective. Dar această concluzie nu o trag nici aderenții ortodocși — să sperăm cel puțin — și cu altă mai sigur nu o trag toți aderenții romano-catolici al intercomunitii.

Atitudinea favorabilă a unor cercuri ortodoxe față de intercomuniunea parțială cu Biserica Romano-Catolică a apărut ca un răspuns la recomandarea făcută de Conciliul al II-lea de la Vatican, concomitent cu deplina reaffirmare a primatului papal, în «Decretul despre ecumenism», cu privire la o oarecare comunicare în scris (cu Bisericele Orientale) «în împrejurări favorabile și cu aprobarea autorității eclesiastice» (par. 815). Conform acestei recomandări, unii membri ai Bisericii Catolice au început să ceară adeseori Sfînta Împărtășanie de la preoții ortodocși. Unii preoți și chiar unele cercuri oficiale din Biserica Ortodoxă au socotit că pot răspunde favorabil acestor cereri.

Dar ar trebui să avem în vedere că atitudinea aceasta a Bisericii Romano-Catolice față de intercomuniune e întrucîtva explicabilă, deoarece izvorăște dintr-o concepție despre Biserice și despre Taine deosebită de cea ortodoxă. După această concepție, Biserica nu e alt un organism spiritual articular nemîllocit în Hristos, ci o organizație juridică ce se mișcă cel mult în planul supraatural, dar nu divin, al grației create. Din această concepție se trage următoarea concluzie: Biserica e posesoarea de drept a tuturor Tainelor, căci e administratoarea exclusivă (prin concesie divină) a depozitului grației create a Tainelor, care se săvîrșesc conform definiției lor, indiferent de către cine. Deci ea e posesoarea de drept și a Euharistiei ce se săvîrșește în credința cu speciile de piine și vin se transubstanțiază, prin simpla repetare a cuvintelor «Luați mincări», «Beți dintru acesta toți», ale Mîntuitorului, fără invocarea Duhului Sfînt, deci chiar în afară de spațiul juridic vizibil (de cel spiritual se poate vorbi mai puțin) al Bisericii. Euharistia e rupită astfel din solidaritatea cu unitatea de credință și cu spațiul Bisericii în care lucrează Duhul Sfînt, realizînd-

du-se cu un fenomen în sine, dar legîndu-i toluși pe cei ce se împărtășesc de ea, de Biserica Romano-Catolică în oarecare mod juridic. Căci dreptul Bisericii Catolice se întinde dincolo de sfera ei juridică vizibilă, sau recunoscută. E ceea ce se întîmplă de altfel cu primitorii tuturor Tainelor în altă Biserice, în calitate lor de membri vizibili ai acestor Biserice. Toți sînt considerați membri de drept ai Bisericii Catolice. Dar dacă aceștia sînt membri oarecum virtuali ai Bisericii Romano-Catolice, cei ce primesc Tainele în altă parte, dar rămîn inscriși în Biserica Romano-Catolică, rămîn membri actuali ai ei. Juridicul e mai tare ca sacramentalul. Aceasta, pentru că credincioșii, neprimind în Taine harul necreat, care îi sîdese în Hristos, ci o grație creată, rămîn detașați de Hristos, rîmîn exteriori Duhului Sfînt, în ordinea supraaturală, dar strict creată și posibil de condus și administrat juridic, a Bisericii. Chiar în Euharistie ei îl primesc pe Hristos numai ca pe Cel care prin Duhul Sfînt produce în ei sau le comunică grația creată, care pe de altă parte face parte din depozitul Bisericii, Duhul Sfînt comunicînd-o din acest depozit, sau creînd-o în ei, intrucît o creează în depozitul administrat de Biserice. Credincioșii nu primesc nici chiar în Euharistie viața divino-umană proprie a lui Hristos, nu trăiesc nici chiar în Hristos însuși în energiile Lui necreate, care îndumnezeiesc energiile lor create. Orict de interior le-ar deveni Hristos credincioșilor prin Euharistie, planul vieții devine al lui Hristos rîmîne detașat, închis față de viața lor. Aceasta se dezvoltă în planul strict separat al grației create, deci al unei Biserice distincte de Hristos, a cărei viață totală creată și deci mărginită poate încăpea oarecum întreagă într-o ordine juridică. Concepția aceasta despre unitatea mai mult juridică exterioră a Bisericeilor în Hristos, unitate plină de același Duh Sfînt și prin sîdirea credinței, continuu se răspîndește din Hristos și devine propriu credincioșilor și activ în ei în energiile Lui necreate, iar o concepție mai exigentă despre unitatea în credință și despre eficiența darului cu o concepție mai puțin exigentă despre unitatea în credință și despre eficiența Tainelor în profunzime, despre solidaritatea Tainelor cu Biserica astfel înțeleasă.

Pentru Ortodoxie, unitatea Bisericii fiind o realitate cu rădăcini profunde în Hristos și plină de Duhul Sfînt al lui Hristos, în menținerea acestei unități are un rol indispensabil unitatea credinței în Hristos, ca atașare solidară totală a membrilor ei față de Hristos și întregalaltă; un rol nu mai puțin decisiv îl au Tainele, ca acte de sîdire a credincioșilor în infimitatea profundă a lui Hristos și în același timp ca brațe ale Bisericii de atragere a celor ce vor în această infimitate a ei, care nu e decît infimitatea lui Hristos, sau Duhul cel Sfînt al lui.

Conștient de această interioritate profundă a Bisericii — care cuprinde în raza ei și exteriorul credincioșilor — Ortodoxia nu poate concepe unitatea Bisericii fără unitatea în credință a membrilor ei, ca legătură totală a lor cu Hristos și întregalaltă și-și dă seama că oferirea Tainelor socotele de ea ca brațe întinse din această întregalaltă profundă a Bisericii unor persoane care nu cred ca ea spre atragerea în această interioritate, nu numai că riscă să folosească Tainele fără eficacitatea pentru care sînt rînduite, ci produce o confuzie și o dezordine profund periculoasă pentru unitatea Bisericii.

La fel își dă seama că Tainele acordate membrilor ei de alte formații creștine, care nu trăiesc în infimitatea profundă a lui Hristos și nu sînt pline de Duhul Lui, nu au eficacitatea sîdirii lor în ceea infimitate ci, dimpotrivă, slăbesc legătura lor cu Hristos în Duhul Sfînt și întregalaltă, mai ales dacă pun Tainele Bisericii Ortodoxe pe același plan cu Tainele altor formații creștine.

Dată fiind solidaritatea între comuniunea în credința ortodoxă, între concepția despre Biserică ca realitate profund articulată în Hristos și între comuniunea euharistică, socotim că o intercomuniune fie ea și numai parțială cu Biserica Romano-Catolică, e prematură înainte de a se fi avansat suficient de mult spre acea unitate de credință și spre acea concepție despre Biserică. Unitatea de credință — nu în orice credință, ci în cea ortodoxă — e baza prealabilă nu a intercomuniunii, ci a comuniunii euharistice depline.

Nesocotind această solidaritate, conducerea unei Biserici Ortodoxe autocéfale, nemulțumită cu intercomuniunea parțială cu Biserica Romano-Catolică, împinge spre deplina comuniune euharistică cu Biserica Romano-Catolică, întemeindu-se pe afirmația gratuită că, după ridicarea reciprocă a anatemelor de la 1054, cele două Biserici au revenit din punct de vedere dogmatic exact la situația dinainte de acele anatemă și că deci nu mai e nici o piedică pentru restabilirea comuniunii euharistice. Fără de această afirmație, trebuie să amintim că anatele s-au rostit atunci pe baza deosebirii apărute în privința purcederii Duhului Sfânt și a începutului de afirmare a dreptului de jurisdicție al papei asupra ierarhiei orientale, iar de atunci încucă dezbănarea în credință a progresat, prin formularea dogmatică a primatului și a infailibilității papale, a immaculatei concepții, a purgatorului etc.

Nici afirmația că comuniunea euharistică ar îngrădi prin ea însăși puterea pentru unificarea deplină a celor două Biserici nu are o bază sigură. Pînă la 1054 exista comuniunea euharistică între ele și ea n-a împiedicat totuși producerea separației de credință. Euharistia nu menține și nu restabilește unitatea în credință fără voința celor credincioși de a realiza această unitate, sau altă vreme efi o dată cu comuniunea euharistică cei ce o practică își afirmă deosebirile în credință.

Lipsită aproape total de credincioși, conducerea acelei Biserici Ortodoxe autocefale, se grăbește să răspundă pozitiv unei oferte a papei în acest sens (*Episkopsis*, nr. 26 și 28/1971), întrucît nu mai cunoaște experiența răspunderii față de masele de credincioși și nu-și dă seama că printr-o astfel de intercomuniune euharistică, făcîndu-le indiferente față de respingerea primatului papal, le-ar arunca sub jugul primatului papal, sau în unitarism și dezbănare.

S-ar părea că o aptopleie mai mare există de pe acum între Biserica Ortodoxă și Vechii Catolici. Dar în orice caz înainte de a se semna o declarație comună despre unitatea deplină în credință între Biserica Ortodoxă și cea Vechi Catolică, nu se poate realiza comuniunea euharistică nici cu ea. Căci Biserica Ortodoxă n-a căpătat încă siguranța despre identitatea concepției despre Biserică și despre Euharistia a Vechilor Catolici cu concepția ortodoxă.

În ce privește Vechile Biserici Orientale, o seamă de teologi ai ambelor părți au ajuns, în mai multe consultări neoficiale, la concluzia că nu există o deosebire esențială între ele, nici în hristologie, nici în celelalte puncte de credință. De asemenea au remarcat identitatea profundă a spiritualității și a concepției lor despre Taine și despre Biserică. Declarații asemănătoare au făcut și unii conducători sau reprezentanți oficiali ai acestor Biserici. Credem totuși că înainte de a se semna de către sinoadele locale ale ambelor familii de Biserici o declarație oficială despre identitatea credinței lor, nu e bine să se ia de către nici o Biserică Ortodoxă autocéfală o decizie cu privire la intercomuniunea parțială în Taine. Chiar atunci, înainte de a se realiza un acord și în privința numărului sinoadelor ecumenice, nu se poate admite decît o intercomuniune parțială, pentru unele situații cu totul excepționale. E singurul caz în care socotim că se poate admite o comuniune parțială, sau un fel de interco-

munione limitată, dat fiind că se va fi ajuns la o unitate de credință, cele două familii de Biserică rămînd însă deosebite în privința recunoașterii numărului sinoadelor ecumenice, care comportă încă o anumită deosebire eclesiologică.

Din accentul pe care-l pune Biserica Ortodoxă pe unitatea în credința ortodoxă al celor ce pot primi Tainele ei, inclusiv Euharistia, ar putea conchide cineva că în concepția Ortodoxiei, Biserica se întinde dincolo de frontierele ei văzute, ca și în concepția romano-catolică. Diferența ar fi numai că în concepția ortodoxă Biserica nu s-ar întinde dincolo de frontierele văzute printr-un drept al Bisericii asupra celor ce primesc Tainele care sînt ale ei, ci prin identitatea în credință a celor ce sînt dincolo de frontierele ei văzute cu membrii ei. Deci în acest caz, duhovnicul care constată această credință la creștinii care exterior aparțin altor Biserici, i-ar putea admite la Sfînta împărțisanie. Aceasta ar putea-o face cu atât mai mult în cazurile cînd anumite motive ar împiedica pe acei creștini să vină formal în sinul Bisericii Ortodoxe. Ca un motiv demn de luat în seamă ar putea fi considerată dorința aceluia de a promova, în condițiile deosebit de favorabile ale tendinței contemporane a creștinilor spre unitate, mișcarea spre Ortodoxie în sinul formațiilor creștine din care fac parte în mod formal. Acești creștini ar putea fi tratați deci ca un fel de cripto-ortodoxi și ca lucrători pentru Ortodoxie în afara frontierei văzute ale Ortodoxiei.

Argumentele pentru acordarea Euharistiei unor asemenea creștini din afara Bisericii Ortodoxe sînt ispititoare. Dar ele nu în vedere cazuri anevoie de aflat în realitate, cazuri construite oarecum cu imaginația. Căci socotim că e aproape imposibil să se găsească creștini în această situație pînă ce se mențin în membri vizibili în Biserica lor. Cu să fie într-adevăr ortodoci, ei ar trebui să nu mai mărturisască nici în acuns nici vizibil vreă învățătură de credință prin care Biserica căreia îi aparțin vizibil se deosebește de învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe; apoi ar trebui să nu mai primească Tainele și Euharistia de la Biserica lor, ci totdeauna numai de la preotul ortodox, pentru a nu se menține într-o stare de intercomuniune, pentru a nu ieși uneori din Biserica Ortodoxă, ca unitate adică înrădăcinată în Hristos. Căci Biserica, în concepția ortodoxă, deși e intim articulată în Hristos, deci cu rădăcinile în planul nevăzut, totuși e și văzută prin Tainele și prin mărturisirea ei de credință. Deci și credincioșii ei și aparțin nu numai în planul nevăzut, ci și în cel văzut.

În mod special acei creștini ar trebui cu, o dată cu Euharistia de la preotul ortodox, mai precis înaintea ei, să primească și irtarea păcatelor de la ei în Taina Mărturisirii, adică să se supună aprecierii lui dacă sînt apți să primească Sfînta împărțisanie. Aceasta înseamnă că credincioșii altor Biserici care doresc să se împărțisească în Biserica Ortodoxă trebuie să se supună jurisdicției preotului ortodox în ce privește credința și viața lor, sau jurisdicției Bisericii Ortodoxe. Aceasta înseamnă să primească irtarea păcatelor de la Biserica Ortodoxă sau de la Dumnezeu prin Biserica Ortodoxă. De aceea între întrebările ce i le pune preotul este și aceea dacă crede că Biserica Ortodoxă este singura Biserică adevărată.

Această înseamnă că apartenența la Biserica Ortodoxă nu e un fapt pur interior pur subiectiv, deși faptul interior nu poate lipsi, ci e decisiv și fundamental. Apartenența în Biserica Ortodoxă avînd rădăcinile în unirea interioară cu Hristos, are o manifestare exterioară, care comportă și o anumită jurisdicție. În felul acesta, primirea Sfîntei împărțisanii de la preotul ortodox are o implicare eclesiologică, neputîndu-se despărți de apartenența interior-exterioară la Biserica Ortodoxă. Desigur, aceasta nu e numai o apartenență juridică. Juridicul e subordonat sacramentalului, nu invers cu în Biserica Romano-Catolică. Căci funcția jurisdicțională se exercită în interiorul sa-

cramentului și în vederea sacramentului; el face parte constitutivă din sacrament, nu se constituie ca un domeniu aparte și nu scoate viața credincioșului din sacramental, ci o promovează în sacramental. Căci jurisdicționalul duce la iertarea păcatelor și la Sfânta împărtășanie, ba prin el se acordă iertarea păcatelor și se promovează vindecarea de ele când credinciosul se supune normelor Bisericii. E un jurisdicțional sub-generis, preocupat de condițiile menințerii și promovării vieții creștine în sacramental. Jurisdicționalul se îmbină cu acțiunea harului. Absolvă preotul și curățește harul. Prin jurisdicțional și prin har se apreciază și se realizează «vrednicia» credinciosului pentru primirea harului Tainelor, se ajută sinergia lui cu harul, dat fiind că harul nu lucrează fără colaborarea creștinului, nu exercită lucrarea lui asupra ființei noastre ca asupra unui obiect pasiv. Dar acest jurisdicțional care premerge sau se îmbină cu acțiunea harului se exercită prin preotul Bisericii, deci prin Biserica.

3. Precum am văzut, indisolubila legătură între unitatea în credința ortodoxă, între Biserica ca unitate profundă în Hristos și între comuniunea sacramentală și, în speță, euharistică se împotrivesc conceptului și practicii intercomuniunii, sau teinței după o comuniune între corpuri eclesiale noitentele. Căci conceptul și practica intercomuniunii rupe această legătură în bucăți și prin aceasta sărămește viața creștină și relativizează valorile ei.

Vom încerca acum să evidențiem mai explicit această legătură și sensul ei, la lumina tradiției și a experienței membrilor Bisericii Ortodoxe. Încă în *Constituțiile Apostolice* se afirmă cu insistență această legătură. «Dacă cineva — se spune în ele — se va împărtăși fără să fie inițiat (botezat, după acceptarea credinței depline a Bisericii, n.n.), amăgindu-se pe sine, judecată stă și mâinilor; că neavând credința în Hristos, de cele ce nu era permis s-a împărtășit spre pedepsa lui» (Libr. VII, cap. 25; P.G. I, col. 1017). După tradiția străveche a creștinismului, înaintea Botezului ca și înaintea prefacerii euharistice se face o mărturisire a credinței, iar duhovnicul cerează pe penitență în Taina Mărturisirii, ca o condiție a iertării păcatelor, întâi de toate despre credința lui.

Legătura strânsă dintre comuniunea euharistică, comuniunea în credință și comuniunea ecleziologică, se arată după *Constituțiile Apostolice*, în faptul că unitatea în credință menține unitatea Bisericii ca trupul lui Hristos, iar între acest trup extins al lui Hristos și trupul personal al lui Hristos nu se poate face în realitatea concretă nici o separare. Cei ce se deosebesc în credință stăpesc trupul lui Hristos în ambele sensuri. Am zice că trupul lui Hristos, sau Biserica, se zidește în mod sinergic, prin unitatea credinței membrilor ei și prin trupul personal al lui Hristos, puterea venind de la trupul personal al lui Hristos, dar această putere manifestându-se și în unitatea de credință a membrilor Bisericii. Trupul lui Hristos și unitatea de credință a membrilor Bisericii, efortul credinței și gândirii lor spre Hristos ca centru, sint inseparabile, formând trupul extins al lui Hristos, Biserica. Legătura indisolubilă, coexistența și interferența dinamică a lui Hristos, a credinței comune și a Bisericii se trăiește, se actualizează și se accentuează cu o intensitate deosebită în timpul adunării unei comunități ortodoxe la rugăciuni comune în biserică și mai ales în cursul liturghiei. Întruși faptul, că prefacerea euharistică are loc în timpul și în cadrul adunării unei comunități a credincioșilor ortodocși, arată că Euharistia este o taină a Bisericii, nu una individuală, sau intercreștină. Credincioșii trebuie să mărturisească și să laude pe Dumnezeu într-un gând, pe baza credinței lor comune, pentru că altfel sint păgubiți alți Hristos și Biserica, pentru că trupul personal al lui Hristos nu-și poate manifesta eficacitatea în întărirea unității trupului Său tainic, sau a unității credin-

cișilor în El și întregalității prin credința și dragostea lor comună. «Precum firile ceresii ale puterilor netrusești slăvesc toate pe Dumnezeu în mod simfonic, așa și pe pământ toți credincioșii cu o gură și cu o simțire, slăvesc pe singurul Dumnezeu pe cel unul și adevărat, prin Hristos cel unul născut. Voinea Lui este să-l lăudăm pe El cu o voce și să ne închinăm Lui în armonie. Căci aceasta este voia lui Hristos, ca să fie mulți cei ce se minuitează în El, dar aceștia să nu-l aducă vreo pagubă Lui; nici să nițșorări Biserica, sau să-i împușcați năunărul, prin despărțirea vreunui suflet de om de la voi» (Libr. II, cap. 46; P. C., 723).

După aceste laude și înclinări omofonice și simfonice, care exprimă credința adevărată în Hristos și în opera Lui minuitoare, «se săvârșește jerifa, loji credincioșii rugându-se în liniște», deci adăncind unitatea lor în credință și în Hristos, ca bază a unității trupului tainic al lui Hristos, pentru a se deschide lucrării unificatoare a trupului Lui personal coborât între ei, pe altar. În această dispoziție de unitate se împărtășesc cu trupul unificator al Domnului, sau trupul tainic se unește cu trupul personal al lui Hristos, pentru ca unitatea să devină și mai mare. «Dar să se păzească ușile, ca să nu intre vreun necredincios, sau nebotezat. Iar dacă va veni vreun frate sau vreo soră din altă parohie, aducând cărți de recomandare, diaconul să cerceteze cele ce privesc la ei, dacă sint credincioși, sau slujitori ai Bisericii, dacă nu cumva sint înținați de vreo erezie» (Op. cit., libr. II, P.G., col., 739—740).

Adunarea frecventă a credincioșilor la rugăciunea și doxologia comună în Biserica, deci manifestarea frecventă a unității credinței în laude și rugăciuni comune, prin auzirea comună a cuvintului credinței, este o condiție pentru menținerea neslăbită și nestirbită a unității Bisericii, pentru rămânerea fiecărui credincios în trupul tainic și în legătura întimă cu trupul personal al lui Hristos. «Poruncește, episcopo, și îndeamnă poporul credincios să frecventeze Biserica în dimineața și seara fiecărei zile și să nu lipsească niciodată, ci să se adune nelincelat și să nu cunitească trupul lui Hristos de o mădular... Nu lipsiți pe Minuitoarea Hristos de mădularele Lui, nici nu împurțiți trupul Lui, nici nu risipiți mădularele Lui... Mai ales în ziua simbelei și a învierii, duminică, răspundeți cu mai multă sirguintă, îndăltind laudă lui Dumnezeu, Cătu ce a făcut toate prin Iisus și L-a trimis pe El la noi și a îngăduit să păltimească și L-a învial din morți. Căci ce va răspunde lui Dumnezeu cel ce nu se adună în această zi să auză cuvântul minuitor?» (Op. cit., cap. 59; P.G. I, col. 743—744).

Credința în Hristos nu e nici numai o dispoziție afectivă. Iață de un chip desfinit al Lui, dar nici numai o sumă de propoziții de sine existente, de lașate de Hristos, ca un sistem ideologic valoros prin el însuși. Credința în Hristos e. aștinrea la chipul lui Hristos determinat prin tot conținutul persoanei și operei sale minuitoare. Propozițiile credinței revelate redau acest chip determinat al lui Hristos, toate premisele acestei opere, care explicitează și luminează aspectele și puterile persoanei Lui față de noi. De aceea, credincioșii trebuie să mediteze și se simt îndemnați să mediteze conținuul iubirea și uimirea față de El prin această meditație și prin auzirea cuvintului Lui despre El, fruct și el al unei asemenea meditații. Propozițiile credinței, meditațiile la ele, cuvintele ce le aud despre Hristos, nu le consideră credinciosul numai ca niște propoziții teoretice, interesante ca idei, sau ca o sumă de cunoștințe despre ceea ce cred alții, ci și le însușește cu convingerea că ele exprimă realitatea persoanei minuitoare a lui Hristos și cu iubirea care se naște din ele în sine față de El pentru tot ce a făcut și face conținuul pentru noi. Ele sint primite cu convingerea că

credința în ele înseamnă credința în Hristos și în opera Lui minuitoare, și că nu există alt mod prin care Hristos, unicul Mântuitor, să-și poată face eficace în noi lucrarea Lui minuitoare, în afara credinței în El; că nu există alt mod de deschidere liberă a credinciosului la lucrarea lui Hristos în sine, în afara credinței ferme în integritatea persoanei și opereii Lui, în comunitate cu ceilalți. În comunitatea bisericii, Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că în credință se unifică și se actualizează toate puterile sufletului, pentru că prin credință se unifică și se actualizează se odihnește în Dumnezeu, supremul principiu unificator⁴.

Prin propozițiile credinței se întâmpărăse în noi chipul persoanei lui Hristos și ele ne fac să așteptăm cu dor înțimirea cu El. Credința simte trebuința de a se deslășuri, satisfacă și verifică deplin într-un act de unire al ființei noastre totale cu Hristos. Și prin însuși faptul că credem că această trebuință poate fi satisfăcută, dovedim că credem în doplămintatea lui Hristos fără de noi, admițând că El însuși dovedește să meargă pînă la capăt în dragostea Lui față de noi, în voința de a ni se da și de a face deplin efectivă lucrarea Lui minuitoare, lucrarea dragostei sale desăvârșite, în noi. Dar această trebuință spre deplinătatea unirii cu Hristos, închisă în însăși credința noastră în El, arată că El însuși e lucrător în credința noastră, că El însuși sădește în ea dorul unirii depline cu El, pentru că vrea să ne deschidă acestei uniri pe care El însuși o urmărește. În acest sens împărtășim euharistică de Hristos e implicată în credința noastră în Hristos. În acest sens chipul lui Hristos întâpărit în noi prin credința în El anticipează venirea Lui deplină în noi și prefacerea noastră deplină după chipul Lui.

Venind prin Euharistie în noi, Hristos împlinește pe de o parte dorul nostru de unire cu El, întâpărit în noi tot de El prin credința în El, pe de alta confirmă și desăvârșește în noi chipul Lui imprimat în noi prin credință, umplându-ne de persoana sa, de care eram plini de dor prin așteptare, dar și prin-o putere iradiată din persoana Lui însăși, care ne făcea să fim aliniți la ea prin credință, care ne ținea legați de ea prin credință.

Unirea cu Hristos în Euharistie are loc după o stăruitoare meditație comună a credincioșilor la El, după încălzirea dragostei față de El prin cîntări, prin citiri din cuvintele Lui din Scriptură, prin mărturisiri ale credinței noastre în El, prin predicare ce pune în evidență noi aspecte ale dragostei Lui față de noi, după o supremă întărire a unității credincioșilor între ei și cu Hristos în căldura cîntării și laudei comune a Lui. În sufletele astfel înmuiate și ieșite din starea de separare între ele și între ele și Hristos, devenite într-o mai mare măsură un trup unic al lui Hristos și purtînd mai clar imprimat în ele chipul Lui, ca un chip comun întâpărit pe unitatea lor, Hristos care vine ca în ale Sale se întâpărăse prin împărtășire cu mult mai adînc.

4. Sf. Maxim Mărturisitorul exprimă acest caracter trăit al credinței și orientarea ei spre Dumnezeu în felul următor: «Spunea că cumințenia este potența rațiunii, sau că rațiunea este cumințenia în potență. Iar făptuirea este exercerțiul rațiunii și virtuțea este actul ei. A potenței, a exercerțiului și a actului, al cărui ultim capăt este binele, în care ajungînd ni s-a dat rațiunea» (Mystagogia, P. G. XCI, 677). Dar rațiunea are drept cauză mintea. «Astfel devenind sufletul unitar și adunîndu-se în sine și în Dumnezeu, rațiunea nu se va mai împărți și Dumnezeu, în care într-o simplitate de necegetat subsistă și singurul și unicul Logos în mod unitar ca în Creatorul și Făcătorul tuturor» (Ibidem, col. 681).

Așa se realizează postulatul exprimat înii de Sfântul Apostol Pavel (Gal. IV, 19) și după el de părinții bisericești cu privire la imprimarea chipului lui Hristos în credincioși, cu privire la ridicarea lor la treapta de purtători ai chipului lui Hristos. Venit chip comun al lor, chip comun al Bisericii. «Alergali împreună la biserica Domnului — se spune în *Constituțiile Apostolice* (libr. II, cap. 61; P. G. cit. col. 749) — pe care și-a căștigat-o cu sump singele lui Hristos [Faple XX, 28], cel iubit, întâiul născut prin Cuvîntul harului și a imprimat în voi chipul lui Hristos, căruia făcîndu-Vă ceva, din acestea, ci desăvârșii în credință: sîntelei sfinți și fără prihană întru El, după părtași, îi devenii mădulare sîntele și alese, neavînd vre-o pală sau zbricitură sau chipul lui Dumnezeu celui ce v-a zidit».

Sfîntul Maxim Mărturisitorul descrie în *Mystagogia* sa locmai această treptată înaintare a credincioșilor în unitatea spirituală a lor cu Hristos și întrecutată, înaintare care culminează în comuniunea euharistică, înaintare de la purtarea comună a chipului lui Hristos, prin alinierea comună a cugetelor la persoana și opera Lui, la primirea reală și ființială a Lui în ființa lor. «Iar mărturisirea «Unul Sfînt» și celelalte de la sfîrșitul sîntelei lucrări de taină, rostită de toți credincioșii prezenți, indică adunarea și unirea celor ce s-au desăvârșii în mod tainic și înțelept conform cu Dumnezeu, adunare și unire ce va avea loc în veacul nestrîcîtos al celor inteligibile, în care privind lumina slavei nevăzute și mai presus de cuvînt, vor deveni și ei, împreună cu puterile de sus, purtători ai fericitei purități. După această mărturisire, ca sfințit al tuturor, are loc împărtășirea de Taină, care prefăce conform cu ea și, după har și participare, asemenea bineiului cauzator, pe cei ce se împărtășesc cu vrednicie, nerăfîind întru nimic lipsii de el, după cit ne este nouă cu puțință. Astfel vor putea să uceacă întreag care i-a umplut pe ei în întregime și n-a lăsat în ei nimic gol de prezența Lui» (*Mystagogia*, cap. 21; P. G., 91, col. 696—697).

Insistînd asupra unității în credință sau în cunoașterea din credință pentru realizarea unității euharistice în Hristos, Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune: «Indemnul dat tuturor pentru sărutarea generală, profiugerea acordul, consimțirea și identitatea în rațiune, prin credință și iubire, a tuturor întrecutată, care va avea loc în vremea tatei Cuvîntului și a lui Dumnezeu. Căci gura e simbolul cuvîntului prin care, în mod principial, toți cei ce s-au împărtășii de cuvînt, ca cuvîntători, se sădesc în toți și în primul și singurul Cuvînt și cauză a tot cuvîntului» (Op. cit., cap. 17; P. G. cit., col. 695—696). Sărutîndu-se, toți devin o gură, sau un cuvînt, unit cu Cuvîntul, iar ceea ce-i unește într-un cuvînt și într-o rațiune este iubirea întrecutată și față de Cuvîntul și Rațiunea din care sînt ei ca cuvînt și rațiune.

Propriu-zis însuși Cuvîntul dumnezeesc îi ridică pe credincioși, prin cuvintele și citirile din liturgie, ca tot atîtora manifestări ale unicului Cuvînt care este El, la unitatea credinței, la acordul în cuvinte și gînduri, și la comuniunea euharistică cu Sine, ca Subiect și Izvor concret al tuturor acestor cuvinte și gînduri. «După aceasta (după citirea Evangheliei), venind la el Cuvîntul ca arhierul contemplăției cunosătoare, le atrage cugetul de la trupul lor, ca de la o lume sensibilă; și întărînd gîndurile lor ce tind spre pămînt și atrăgîndu-i de la raționamente și lucruri spre vederea celor inteligibile, prin închiderea ușilor și prin intrarea Sîntelei Taine, îi învață cele negrăite după ce și-au închis simțurile și au ajuns în afara trupului și a lumii și nu-i mai aduc Lui, în schimbmul multiplei Lui binefaceri față de ei, decît mărturisirea

recunoaștere a mulțumirii pentru mântuirea de care le-a făcut parte. Apoi punându-i în numărul ingerilor prin imnul trisaghiion și dându-le aceeași cunoaștere a teologiei sfințitoare ca și ingerilor, îi aduce lui Dumnezeu și Tălăi, înfiindu-i în Duh prin rugăciunea prin care s-au învrednicit acum să cheme pe Dumnezeu, Tălăi. Și apoi iarăși ajutându-i să treacă peste toate ratiunile celor create, îi duce spre monada necunoscută, prin «Unul Sfințit» și cele următoare unindu-i prin har și făcându-i prin participarea după puțină asemenea identității celei neimpărțite» (Op. cit.; P.G. cit., col. 602).

De la cunoștința prin credință a lui Hristos, care nu e lipsită de o anumită prezență prin putere a lui Hristos, la comunitatea euharistică cu El, care nu e lipsită de o profundă spiritualitate, e instructivă mai mult o gradăție de prezență și de unire cu Hristos. «Precum înainte de venirea văzută și în trup, Cuvântul lui Dumnezeu venea spiritual la Patriarhi și Prooroci, preînchipuind tainele venirii Lui» (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capetele gnostice* II, 28), așa învățătura Lui din Evangheliile preînchipuite venirea Lui în Euharistie, fiind și ea o venire a lui Hristos la cei ce cred în ele.

La unitatea deplină cu Hristos și în Hristos prin Euharistie nu se ajunge însă decât dacă, odată cu depășirea orgoliului opiniiilor individuale, se depășește și egoismul manifestat în satisfacerea poftelor și intereselor trecătoare. Încăntarea în unitatea credinței implică și un efort ascetic. Sfântul Ioan Gură de Aur insistă asupra amindurora, dar mai ales asupra necesității efortului de depășire a egoismului manifestat în plăceri și interese trecătoare: *Iuda s-a împărțit și ieșind l-a vîndut pe Iisus, zice el. Din aceasta «să înveți că mai ales pe cei ce se împărțesc de Tăine cu nevrednicie îi asalează diavolul. Aceștia își atrag o mal mare osîndă... Căci precum hrana trupească, cînd intră în stomacuri avînd suciri rele, mărește boala, așa și hrana spirituală, dacă e luată de cineva cu nevrednicie, adaugă aceuia o mai mare osîndă. Deci nimenea să nu aibă gînduri rele înăuntrul lui, ci să ne curățim inima noastră».* «Hristos a pățimit de bunăvoie, ca să surpe peretele din mijloc al despărțirii și să unească cele de jos cu cele de sus, ca să le facă pe line, dușman și adversar fiind, partener de comuniune cu ingerii. Și Hristos și-a dat sufletul Lui pentru line. Iar tu rămîi în dușmănie față de cel împreună rob cu tine. Cum vei putea pași deci spre mîna păcii?» (Hom. II. *În cîntecul de la purtarea de răstignire*, La Jean Barcelle, *Ocuvrurile completate de Saint Jean Chrysostome*, tome III, p. 654).

Urmările defavorabile ce și le atrag cei ce se împărțesc cu nevrednicie de Domnul se datoresc, fără îndoială, faptului că aceștia în loc să-și fi lăsat împărmăta, prin credința adevărată în Hristos și prin lepădarea orgoliului și poftelor egoiste, ființa de chipul Lui, pentru a se pune în momentul împărțirii de El în acord cu persoana lui Hristos, se găsesc într-un dezacord cu El, într-o divergență profundă și activă cu El; dar și într-o divergență activă cu ceilalți care se împărțesc de Hristos împreună cu El. Ei continuă să-și afirme opiniile lor contrare celor care redau exact și integral persoana și voiața lui Hristos, lucrînd contra intențiilor Lui mîntuitoare; ei continuă să-și lînă ființa lor într-o stare neconformă purității trupului lui Hristos și în opoziție cu lucrarea acestei purități în ei. Chipul lor se menține într-o contradicție activă cu chipul lui Hristos, opunîndu-se lucrării acestuia în ei, și deci aceștia nu se poate împărmă în ființa lor pentru că ei n-au întreprins pașii necesari pentru a se pregăti pentru acordul activ cu chipul lui Hristos, ba dimpotrivă au făcut totul pentru ca să se afle într-o opoziție cu acest chip și cu lucrarea lui în ei. Ei și-au împărmă în ființa lor, prin credința lor neconformă cu chipul lui Hristos, un chip necorespunzător cu Hristos cel întreg, autentic și deplin eficace și caută să adapteze

pe Hristos primit în Euharistie cu acest chip greșit și știrbit ce și l-au imprimat în ei. Chipul adevărat al lui Hristos, sau chipul Lui împărțit prin Euharistia ortodoxă, care are puterea prezenței reale a lui Hristos, nu se lasă însă îngustat sau alterat de ei. De aici războiul ce se produce între ei și Hristos și divergența sau alterarea de vădită și mai acută dintre ei și credințioșii ortodocși, dacă nu au intenția de a deveni una în credința cu aceștia.

Fortind adunarea lor euharistică în Hristos cu membrii Bisericii, în mod exterior, fără să fi mers prin credință și prin eforturi de purificare în direcția lui Hristos și a celorlalte, produc prin răminerea lor la opinii și în orientări morale divergente, un război în trupul lui Hristos care își repercutează urmările cele mai grave în primul rînd asupra lor, căci se simt împinși să-și accentueze în fața acestora, care reprezintă majoritatea, opiniile și orientările lor contrare chipului adevărat al lui Hristos, așa cum îl văd și-l trădesc aceia.

Ei rămîn neasimilați ba chiar își accentuează neasimilarea lor cu Hristos și cu Biserica, ca unitate adîncă în Hristos, prin prezența Lui în ea și prin conformarea ei cu El prin credința integrală în tot ce înseamnă El și prin asemnarea ei spirituală cu El.

Modelarea noastră după chipul lui Hristos prin credința adevărată în El sau prin credința în Hristos, cel adevărat și prin viața conformă cu acest chip adevărat al Lui, pe de altă parte în puterea de modificare de credință cu persoana lui Hristos, crezute ca reprezentînd persoana lui Hristos, asupra ființei celui ce crede.

Crezînd în Hristos, nu putem să nu spunem cîne este Hristos în care credem și nu putem face abstracție de faptul că El a lucrat și lucreează într-un anumit mod asupra noastră. Sau nu am putea crede în El, dacă nu am ști în mod determinat cîne este El, dacă nu am admite că El este viu și lucrător în mod descris prin toate propozițiile de credință, prin toate cuvintele roșite de El însuși și de Apostolii Săi. A nu crede toate propozițiile de credință ale Revelației înseamnă a nu crede în persoana integrală, de nesfîșită bogăție și putere a lui Hristos și în opera Lui integrală descrisă prin toate acele propoziții; înseamnă a recunoaște numai o parte din Hristos, a-L sărăci în puterea și bogăția Lui, a admite un Hristos parțial și deci a ne deschide numai unei lucrări parțiale a Lui în noi. Numai cîne recunoaște pe Hristos întreg și lucrarea Lui întreagă, se deschide întreg lui Hristos, pentru a se uni întreg cu Hristos. Și numai cel ce lînd întregi spre unirea cu Hristos, se vor uni întregi și întregi la toare. Cei ce rămîn în afirmarea punctelor lor parțiale sau desăvîrșite în viața vii se pregătesc spre unirea lor eshatologică cu Hristos și întregii.

Dar dacă credința în Hristos întreg e o deschidere pentru primirea întregului Hristos de către credincios, ea este o mișcare spre deplinătatea comuniunii prin unirea Lui trupească cu noi. Astfel acceptînd Euharistia cu credința prezenței corporale a lui Hristos în ea, răspundem cu credința și cu ființa noastră întreagă iubirii și lucrării întregi a lui Hristos față de noi. Primirea Euharistiei de către noi reprezintă numai în condiția credinței în Hristos întreg cu întreaga noastră ființă, culminarea într-un act a întregii noastre credințe în Hristos, sau în iubirea și lucrarea Lui mîntuitoare integrală față de noi.

De aceea cel ce se împărțese mîrturisește moartea Domnului pînă la venirea Lui întru slavă (I Cor. XI, 26). Împărțirea de Hristos e mîrturisirea prin act a întregii sale credințe în Hristos și în opera Lui mîntuitoare continuă, căci mîncarea

trăpului Lui înseamnă credința în puterea vivificatoare a trupului Lui și în conținutul iubirii Lui integrale față de noi; ea înseamnă credința că acest trup a înviat și că prin El Hristos își manifestă iubirea Lui integrală față de noi, precum și credința că și noi vom învia prin acest trup, într-un alt răspundem iubirii integrale a lui Hristos cu credința și iubirea noastră integrală prin acceptarea împărțirii de El spre învierea noastră.

De aceea în liturghie s-a introdus înainte de prefacerea darurilor și de împărțirea roștirea Crezului niceo-constantinopolitan, care — pe scurt — cuprinde toată credința, așa cum înainte de Botez se rostește în numele celui ce se va boteza același Crez. Și mai explicit se mărturisește credința în opera mântuitoare a lui Hristos în rugăciunile citite de preot înainte și după prefacere, sau în rugăciunile roștite de credincios după preot înainte împărțirii sale. Aceste rugăciuni, care sînt o adevărată mărturisire de credință, sînt și mai extinse în liturghile mai vechi. Astfel liturghia este nu numai o slujbă a prefacerii și a împărțirii (Kommunionssdienst), ci și a unei insistente și extinse mărturisiri comune de credință, o manifestare a comunității de credință ca bază a comunității euharistice. Cum vor putea fi primii membrii altor Biserici la comunione euharistică, fără încadrarea lor în această comuniune de credință?

Cum vor putea primi Euharistia ca o pecetluire a credinței întregale în Hristos și cei ce nu au mărturisit și nu mărturisesc, împreună cu membrii Bisericii Ortodoxe, credința integrală în El?

Nicolae Cabasila spune: «Toată iconomia lui Hristos este înscrisă prin săvîrșirea Euharistiei în piine, ca într-un tablou». Este înscrisă și mărturisită de comunitatea în numele căreia o săvîrșește preotul. «Căci îl vedem pe Hristos — continuă Nicolae Cabasila — ca prunc, ca într-un tip; îl vedem dus la moarte, răstignit și străpuns în coastă. Apoi vedem și piinea însăși prefăcută în acel preasfînt trup, care a suportat toate acestea și a înviat și a fost înălțat și s-a așezat de-a dreapta Tatălui. De aceea și sfîrșitul tuturor acestora înseamnă toate acestea, ca introducerea în Taină să fie completă, adăugîndu-se rezultatul întregel realității și iconomii. Și care este rodul și rezultatul patimilor lui Hristos, al cuvintelor și faptelor Lui? Dacă le privește cineva pe acestea în legătură cu noi, rezultatul nu e altceva decît venirea Sfîntului Duh în Biserică» (*Liturghic Expositio*; P.G. 150, col. 435 A).

Vor crede membrii Bisericii Romano-Catolice care vor să primească împărțirea ortodoxă că Duhul Sfînt coboară desăvîrșit în Biserică Ortodoxă și numai în ea? Dar atunci ce părere vor mai avea despre Biserică Romano-Catolică? Sau cum se vor împărții membrii Bisericii Ortodoxe în Biserică Romano-Catolică, cînd în ea nu se face invocarea Duhului Sfînt peste daruri pentru prefacerea lor, cînd mărturisirea credinței este redusă considerabil, cînd Biserică devine din realitate plină de Duhul Sfînt și profund ancorată în Hristos, mai mult o organizație juridică de suprafață, avînd ca fundament al unității și ea legătură între episcopii și membrii ei pe papa?

În ce privește pe protestanți, nu caută mulți dintre ei să ne convingă că ei rămîn numai la credință fără să treacă la realitatea împărțirii de Hristos ca o pecetluire a credinței, fără să treacă la rodul iconomiei pămîntești a lui Hristos, comunicat prin Duhul Sfînt? Nu susțin ei că Hristos nu se comunică întreg și real prin Duhul Sfînt celor ce cred, de unde rezultă că Hristos nu duce pînă la capăt iubirea Lui față de oameni comunicîndu-se lor în toată existența Lui, adică prin trup, ci numai în mod spiritual și subiectiv, sau nici măcar în mod integral? Nu înseamnă aceasta că, după ei, Duhul Sfînt e nepunctuos să ne aducă pe Hristos în mod real și în întregime, ci ne procură numai o oarecare legătură prin simțire și de la distanță cu Hris-

tos? Nu înseamnă aceasta că realitatea trupului și a cosmosului rămîne în afara lucrării Duhului Sfînt și că deci împărțirea ca act vizibil rămîne un simplu simbol al unei simțiri subiective, care nu scoate pe credincioși din închisoarea lor subiectivă, manifestare simbolică a dorinței de comuniune?

După învățătura ortodoxă, Hristos ni se dăruiește în Euharistie într-un mod real, deși în măsura în care I ne dăruim noi prin credință. Dacă avem credința în El întreg, ni se dăruiește întreg, dar în gradul de adîncime și de eficacitate, care corespunde gradului de intensitate a credinței noastre. Membrii Bisericii, deși au credința în Hristos întreg, se află în ce privește intensitatea credinței pe diferite trepte. Și pe orice treaptă de credință ne-am afla, conștiința ne îndeamnă să spunem: «Cred, Doamnă, ajută necredinței mele» (Marcu IX, 24). Totdeauna sintem într-un efort spre mai multă credință; totdeauna sînt posibile trepte mai înalțate în credință. Dar ceea ce este absolut necesar este ca să voim să credem, sau să fim angajați în mod real în efortul de a crede tot mai intens tot ce ne învață Evanghelia și Tradiția pusă în Biserică de la început.

Nicolae Cabasila, comentînd cuvintele «Sfintele Sfîntilor», declară că credința noastră sînt sfînti prin voința lor de a rămîne în Biserică, înrîmă de trupul sfînt al Domnului, silindu-se să ajungă la o sfîntenie tot mai mare, chiar dacă nu sînt la capătul desăvîrșirii, sau sînt foarte departe de ea. Același lucru se poate spune și în privința intensității credinței, dat fiind că gradul sfînteniei stă în proporție cu intensitatea credinței. «Cele sfinte sînt permise numai sfîntilor. Iar sfîntii nu sînt numiți deci numai cei desăvîrșiți în virtute, ci toți cei ce se străduiesc spre acea desăvîsire, dar încă nu o au» (*Liturghic Expositio*; P.G. cit., col. 448).

Iar Sfîntul Maxim Mărturisitorul descrie primirea aceluiași Hristos, dar în grade diferite de intensitate, sau la nivele tot mai profunde și mai înalte, conform cu doctri- tul cu care este aliniat fiecare prin credință spre El, în următorul mod: «Căci pururea Cuvîntul lui Dumnezeu, care a traversat cerurile și a ajuns mai presus de toate cerurile, mult pe cel ce-L urmează prin contemplație și făptuire de la cele mai mici la cele mai mari și de la acestea iarăși la cele și mai înalte decît ele, și simplu vorbind nu voi avea timp să descriu urcușurile și descoperirile legate de trecerea de la o stare la alta pînă ce fiecare va primi la locul său propriu îndumnezeirea. Deci, cunoscînd amintitul dor natural ce-l avem pentru Dumnezeu, acest mare dascăl ne îndeamnă pe toți, prin învățătura lui, spre mîncarea duhovnicească a Mielului înjunc- neamnestocată a mîdularilor Lui, ca să nu fim osîndiți ca unii ce am rupt și sfîrtecat armonia bine rînduită a trupului dumnezeiesc sau am înținat cărnurile Mielului cu cutezanță, întinzîndu-ne la ceea ce e dincolo de puterea noastră, sau fără sfîntenie, în afara puterii noastre. Ci fiecare să se împărțesească de Cuvîntul, după puterea și treapta lui și după harul ce i s-a dat, potrivit cu semnificația fiecărui mîdular» (*Alm- higua*; P.G. 91, 1364).

A se vedea cit de mult decurge, după Sfîntul Maxim, gradul împărțirii de Hristos de credință, de contemplație sau de cunoștința de Hristos și de virtute, răsa- rite din credință, și cit de mult, din împărțire, rezultă un nou spor în creșterea armonioasă a virtuților și cunoștințelor.

Iar cel ce nu mărturisește pe Hristos întreg, ci părți din El, nu pot realiza o comuniune integrală nici cu Biserică, nici între ei. Rareori se întîmplă ca cei ce recu- nosc numai părți din Hristos, să recunoască împreună aceleași părți.

4. Cu aceasta am trecut la o privire mai specială a legăturii între Euharistic și Biserică, care, amîndouă, au drept condiție unitatea credinței în Hristos.

Legătura aceasta a pus-o în evidență cu deosebire Nicolae Cabasila, care de altfel trece, ca și Constituițiile Apostolice, în cuvintele sale, pe nesimțite de la trupul personal al lui Hristos la trupul tainic al Lui, care este Biserica. Explicînd cuvintele: «Sfintele Sfintilor», el spune: «Se numesc sfinți pentru Sfințul cu care se împărtășesc și cu al cărui trup și sînge se cuminică. Fiindcă sînt mădularle ale trupului acela, carne din carnea Lui și oase din oasele Lui. Deci pînă sîntem uniți cu El puzăm armonia, trăim viața sfințită, atrăgînd la noi prin Taine sfințenia de la capul și de la inima aceea. Dar dacă ne lăsem și cădem de la integritatea preasfințitului trup, în zadar min-căm sfințite Taine. Nu va trece viața la mădularle moarte și tăiate» (*Liturgie Ex-positio*; P.G. cit., col. 449). Cu alte cuvinte, cel ce nu face parte din Biserică, din trupul extins al Domnului, în zadar se împărtășește de Euharistic. Sau cine nu se adună la Biserică, nu devine mădular al trupului personal al lui Hristos.

Biserica e, după Nicolae Cabasila, «carne din carnea și oase din oasele lui Hristos». Dar pentru că această identificare sau creștere din trupul personal al lui Hristos nu e numai de ordin trupesc, ci și de ordin spiritual, ea implică și o identifi-care a tuturor membrilor ei prin credință cu toate propozițiile care exprimă pe Hristos. De aceea ceea ce desparte pe cineva de Biserică și implicit de trupul per-sonal al lui Hristos, chiar dacă se împărtășește exterior de El, este neconformarea prin credință și prin viață cu Hristos și deci și neconformarea cu celelalte mădulari ale Lui.

Într-un mod cu totul explicit arată Nicolae Cabasila implicarea Bisericii în Eu-haristic și a Euharisticii în Biserică, cînd spune: «Prin Taine se semnifică și Biserica, ea care e trupul lui Hristos și mădulari din parte și care atunci a primit pe Duhul Sfințit după ce Hristos s-a înălțat la cer, iar acum primește darul Sfințitului Duh, în timp ce sînt primite darurile la altarul cel cereș, trimițîndu-ne în schimb acest dar Dum-nezeu care primește darurile noastre mijlocilor fiind și atunci și acum același Duh Sfințit» (*Op. cit.*, cap. 37, col. 452). Biserica oferă darurile și primește Duhul și prin aceste două acte se săvîrșește Euharistia. Biserica se înalță în cer prin darurile oferite, dar în mod deplin prin primirea Duhului și prin trupul și sîngele îndumnezeite ale lui Hristos în care darurile au fost prefăcute. Rădăcinile Bisericii sînt în cer, transfi-gurate sau imitate de întîmîlăcea lui Hristos cel înviaț și înălțat, și de viața Duhului. El, e scufundat și se scufundă conținut în supremale întîmîlății și înălțîmii ale vieții divine, aflătoare în trupul lui Hristos, deci e învrednicită să verifice conținut prin trăire propozițiile despre Hristos, pentru că e deschisă Lui prin credința în ele.

Biserica nu e numai semnificată în Euharistic, ci e cuprinsă real în ea. Nu e vorba de două realități diferite, din care una, Euharistia, are în sine chipul Bisericii, și după care Biserica se modelează. Euharistia semnifică Biserica, sau o are împrî-mată în ea, pentru că este Biserica în potență, sau pentru că Biserica nu e decât Euharistia sau trupul și sîngele Domnului extinse în credincioși. Domnul lînde să se-dăruiască credincioșilor și să-i preface în trupul Său extins, cum aceștia se doresc după El și după calitatea de trup extins al lui Hristos. Precum Euharistia se înfăp-tuiește prin două mișcări convergente, prin oferirea darurilor și prin venirea Duhului, așa se împlinește și dăruieste Biserica: prin Euharistia ce se dăruieste și prin cre-dincioși ce o primesc în baza credinței lor depline în Hristos.

«Iar Biserica e semnificată în Taine nu ca în niște simboluri, ci ca mădularile în înimă și ca ramurile în rădăcina arborelui, sau cum a zis Domnul, ca mișdăilele în identitate în realitate. Căci Tainele sînt trupul și sîngele lui Hristos, dar acestea sînt mincarea și băutura adevărată a Bisericii. Iar împărtășîndu-se de aceasta, nu le pre-face pe acestea în trup omeneș, ca pe o altă pîine, ci ea însăși se preface în aceea, fier. Și precum fierul inferibinat nu-l mai vedem ca fier, ci îl vedem fără greutate ca foc, proprietățile fierului fiind coplesite cu totul de foc, devine foc, nu face focul dacă ar putea-o vedea cineva așa cum se unește cu El și se împărtășește de carnea Lui, n-ar mai vedea altceva decît numai trupul Domnului» (*Op. cit.*, cap. 38; cit. col. 452).

5. Euharistia are rolul decisiv în desăvîrșirea unității între cei ce cred la fel și dîncioșilor spre mincare și băutură trupul și sîngele lui Hristos.

Teologia creștină încă n-a adîncit suficient semnificația pozitivă a trupului, fiind prea mult preocupată de rolul negativ pe care îl are acesta cînd e stăpînit de poftă. De aceea n-a tras toate concluziile ce rezultă din taina intrupării Cuvîntului dum-nitru întrupării. Prin Euharistic sînt concentrate mai mult ca în orice altceva consecințele tru noi toți cei ce credem faptul coborîrii și intrupării lui Dumnezeu valorifică permanent și pen-la îmbrăcat ca mijloc de intrare în legătura cea mai intimă cu noi, pentru a ne urca la înălțimea Sa dumnezeiască.

Prin Euharistic Fiul lui Dumnezeu cel intrupat, răstîgnit, înviaț și înălțat cu trupul omeneș la cer intră în mod concret în cea mai intimă uniune cu fiecare om al trupului la cer. Dar prin faptul, răstîgnirii mintuioare, învierii și înălțării Sale cu de legătură maximă între ei, ducînd la ultima împlinire Biserica.

În general oamenii își manifestă nu numai iubirea trupească, ci și cea spirituală prin stringeri de mîini, prin luarea la braț, prin îmbrățișări. Hristos comunică prin trupul Său cel atotcurat, pe care ne permite să-l luăm deplin în noi, cea mai curată Ioan la piept, a spălat picioarele ucenicilor. Încă cit era pe pămînt ținea pe asupra faptului că trupul Său primit în trupul nostru este mijloc de purificare a tru-purilor noastre și ne-a arătat iubirea ca motiv al venirii sale la noi și în noi (Ioan, cap. XIV). Într-o rugăciune a Sfințitului Ioan Damaschin dinainte de împărtășanie (a 11-a), după ce amintește de desfrînata cu scurgerea de sînge, care atîngîndu-se de veșmîntul lui Hristos, a luat fortare de păcate, se spune: «Iar eu, ticălosul, întreg trupul Tău cutezînd a-l primi, să nu fiu ars, ci mă primește și-mi luminează simți-rile cele sufletești, văzînd nelegiuirile păcatelor mele».

Dar aceeași purificare nu se realizează dacă trupul lui Hristos cel atotcurat nu se întîlnește cu un efort de purificare din partea celor ce-l primesc. Căci nu-l puri-fică ca pe niște obiecte pasive.

Amîndouă acestea le arată Nicolae Cabasila, stăruînd în mod deosebit asupra forței de rezistență împotriva ispitelor pe care ne-o comunică trupul lui Hristos, în care El a pămînt respingînd ispitele. Desigur, aceasta înseamnă, cum spune Nicolae Cabasila, că în trupul lui Hristos s-a actualizat la maximum vigoarea funcțiilor spi-

rituale, sau viața spirituală, că a devenit «trup duhovnicesc», așa cum trebuia să devină Adam și cum după păcatul lui Adam, nu mai putem deveni noi decât în Hristos.

În viziunea ontologică a mântuirii, înțelegem cum singele lui Hristos are puterea să ne curățească în mod real, pentru că în el nu se mai mișcă pulsațiile spre păcat. Altfel nu s-ar atribui singelui lui Hristos curățirea, ci lui Dumnezeu pentru singele lui Hristos. Dar atunci de ce ar mai trebui să luăm singele lui Hristos în noi? Ca să vadă Dumnezeu mai bine că acest singe s-a vărsat pentru noi? Această concepție nu mai vede o legătură directă, o transmutație de putere directă de la singele lui Hristos la singele nostru și de aceea Tainele își pierd importanța în protestantism: care optează pentru un spiritualism abstract, mai mult intelectual și deci unilateral. Ortodoxia nu neglijează spiritualitatea, dar în concepția ei, spiritualitatea autentică creștină e totală, e complexă, pentru că cuprinde și trupul, sau toate funcțiile spirituale manifestate prin trup. Protestantul, apropiindu-se cu o astfel de concepție de Euharistie, goleşte Euharistia de eficacitatea unei lucrări înime și transformarea în toată ființa umană. Iar romano-catolicul e destul de aproape și el de această concepție juridică a Euharistiei. Ortodoxia când spune că mintuirea omului depinde de Hristos, înțelege prin aceasta nu o substituție externă, juridică a meritelor lui Hristos, vinii omului, ci o comunicare internă a purității lui Hristos către ființa omului, și aceasta este rostul Euharistiei. Ea este cu adevărat o «comuniune», în sensul că singele lui Hristos și trupul Lui atocurat devin singe și trup al credincioșilor. Și aceasta e Biserica, nu o asociație juridică exterioară, în care, în cazul protestantismului, poate lipsi chiar unitatea de credință.

Materia în general nu se poate concepe fără proporțiile raționale de o indefinită complexitate ale forțelor și elementelor care o compun și care sînt într-o mobilitate continuă, descompunând continuu unitățile existente și compunând altele, dar fără să înceteze de a persista ca același sistem universal unitar de indefinită complexitate. O materie pură, fără această complexitate rațională, care e o formă a spiritului, nu se poate cugeta. Ea n-ar putea exista și n-ar putea fi cunoscută.

În trupul omeneșc funcțiile spiritului ating o complexitate maximă, nesfârșit mai bogată. În el e tot spiritul. În el spiritualitatea nu mai e numai sub aspectul de obiect, ci și sub acela de subiect, care își înținde cunoașterea și stăpînirea peste toată realitatea. Trupul nu e numai un organism ultimor de rațional orînduit și nici numai sediul unor senzații de plăcere și durere, al unor impulsuri de poftă și de mînie, cum sintem obișnuți să-l socotim adeseori sub influența unei ascetice unilaterale concepută. El se împărtășește de funcția gândirii, de rolul de subiect, propriu spiritului. Trupul nu e numai obiect, chiar în calitatea lui de organism rațional organizat, ci are în toată viața omului și un rol de subiect. Trupul nu e numai văzută, gândită, simțită, tratată ca un obiect, ci participă ca subiect la vederea, gândirea, simțirea și tratarea sa, fiind obiect și subiect în același timp. El participă ca subiect la orice senzație, reprezentare, gândire și acțiune referitoare la lumea din afară. Ca ațare participă la libertatea spiritului, la alegerea drumului și a actelor proprii formării. El poate deveni, în virtutea unei ascetice dialectice practice, împreună cu spiritul, subiect și organ al funcțiilor spirituale purificative, între care trebuie să înțelegem nu numai cugetarea și sensibilitatea artistică, ci și toate activitățile și simțirile prin care oamenii sînt legați întreolaltă. Toate pot fi prin el și el înobilitate. Și numai intrucît se urmărește aceasta cu toate funcțiile spirituale manifestate prin trup, se înobilează tot omul, se poate vorbi de o adevărată desăvîrșire sau realizare a omului. Pentru că, întrucît se purifică funcțiile trupului, se purifică nu numai trupul ca obiect,

ci omul întreg în calitatea lui de subiect spiritual-trupesc al funcțiilor și actelor sale. Iar un om astfel înobilizat influențează prin actele lui asupra altora în aceeași direcție.

Cel mai pur și mai eficace purtător al funcțiilor spirituale, ca participant la rolul de subiect al spiritului uman și al Cuvîntului dumnezeiesc intrupat, și odată cu aceasta organul celei mai eficace comunicabilități a simțirii iubitoare, și oameni, a fost trupul lui Hristos. Funcțiile spirituale și simțirile iubitoare de oameni sînt intensificate și purificate în el în gradul suprem prin faptul că însuși Fiul lui Dumnezeu intensifică spiritul uman, făcîndu-se prin acesta subiectul trupului și al tuturor funcțiilor spirituale manifestate prin el. Ele sînt purificate în plus prin faptele lui Dumnezeu ca subiect prin spiritul uman al trupului a acceptat această raționalitate, iar acum se află în starea de înviere și înălțare, adică într-o stare de supremă purificare, înduhovnicire și comunicabilitate iubitoare.

În trupul omului obișnuit, prin ochi privește funcțiunea cognitivă a spiritului, prin cuvîntele se manifestă cugetarea lui rațională, trebuința lui de a-și comunica gândirea și iubirea sa celorlalți, prin urechi atenția la ceea ce-i comunică ceilalți, ascultarea și respectul față de ei înșiși; prin mîini capacitatea și trebuința de activitate prin care se dezvoltă pe sine și prelucrează datele naturii în folosul său și al altora. Prin trup se actualizează în fapt relația omului cu semenii săi, înscrisă potențial în firea sa. Trupul nu e o carne neorganizată, neraționalizată; în el e actualizată și se actualizează continuu nesfârșita complexitate rațională a spiritului. În special trupul e raționalizat prin virtuțile cărei virtuțile dau sensul adevărat folosirii trupului, punînd-o în slujba binelui, a lucrării pentru înobilarea relațiilor între oameni (Sfîntul Naxian Mărturisitorul, *Explicare la rugăciunea Tatăl nostru*; *Filocalia* rom. vol. II, p. 277).

Sfîntul Maxim Mărturisitorul spunea într-un citat dat mai înainte că fiecare se împărtășește de Hristos pe măsura virsiei lui spirituale; unul în mod precumpănitor însușindu-și activitatea Lui curată și eficace, altul de urechi, auzind cu finețea și sensibilitatea lui Hristos etc. Dar nici unul nu sîrîmă, primind în sine, trupul lui Hristos, nu desființează organele trupului Lui Hristos și buna lor organizare în vederea funcțiilor lor spirituale, pentru a se uni prin carnea sa neorganizată cu o carne neorganizată rațional și spiritual, nepurtătoare a unor funcțiuni spirituale. Ci are în organismul rațional și spiritual, nepurtătoare a unor funcțiuni spirituale, Ci are în organismul lui Hristos, pe care și-l însușește în mod precumpănitor, cu funcțiunea lui spirituală, întreg trupul lui Hristos, cu nesfârșita complexitate a funcțiilor lui.

În orizontul acestui fapt trebuie să înțelegem expresia Sfîntului Apostol Pavel (1 Cor. VI, 15), preluată de Părinți, că împărtășindu-ne de Hristos în Euharistie devenim mădulare ale Lui. Prin această expresie nu se exprimă numai o imagine, ci o încadrare reală a noastră în trupul lui Hristos, sau o prezență a lui Hristos în noi. Am dat un citat în acest sens din Nicolae Cabasila. Teofan al Niceei, conțem-porancu Cabasilă, spune că Iobozul ne renaște pe fiecare după chipul lui Hristos, făcîndu-ne frați cu El și punînd în noi prin har aceeași putere ca a Lui. E o legătură prin putere.

Prin Euharistie însă Hristos ne unește înim cu Sine, ca pe niște mădulare ale Sale, venind cu trupul Său în interiorul trupurilor noastre. Acum nu mai sîntem uniți cu El numai prin puterea harului, ci formăm un singur trup cu El, desăvîrșindu-se Biserica. «De aceea pe cei ce are de gînd să-i lipescă de Sine ca pe propriile Sale mădulare, mai întîi îi face de un chip cu Sine prin Ioboz, apoi prin împărtășirea pro-

priului trup și sînge, unește cu Sine și între ele toate aceste mădulari cu chip dumnezeiesc. (Epistola III; P. C. 150, col. 333).

Mîinile noastre devin mîini ale lui Hristos, mîini prin care se împlinesc voia curăția Lui; urechile noastre, urechile Lui, auzind prin ele cu atenția și cu curăția Lui; mintea noastră, mintea Lui Hristos, sau mintea lui Hristos, mintea noastră (I Cor. II, 16), gîndind ca El la cele bune; gura noastră, gura Lui, prin care se rostesc cuvintele Lui. În același timp urechile noastre ascultă cuvintele rostite de gura Lui, mintea noastră înțelege gîndurile minții Lui.

Cel ce se împărtășesc împreună cu noi de același Hristos de la un anumit nivel spiritual ne simt ca mădulari ale aceluiași Hristos, ale căruia sînt și ei și noi și sîntim pe ei mădulari ale aceluiași Hristos. Ei gîndesc, lucrază, se mișcă, aud ca noi și pentru noi, iar noi ca ei și pentru ei, pentru că și unii și alții sîntem organele aceluiași trup al lui Hristos, care gîndește, lucrază și sînt la fel în toți, sau în unii pentru ceilalți. Organele unora trebuie să sporească activitatea organelor celorlalți și să le corespundă. Urechile unuia trebuie să audă pentru altul și să asculte la ceea ce vorbește gura celuiuia. Ochii unuia să vadă pentru altul și să privească și înțelege în ochii celuiuia. Așa cum sînt mădularile în trup unele pentru altele și toate pentru trupul întreg, așa trebuie să fie mădularile lui Hristos unele pentru altele și pentru trupul trupului lui Hristos, pentru Biserici, așa sînt un trup al lui Hristos și mădulari ale trupului cel unal al lui Hristos.

Dar cum vor fi așa, în cazul că nu au aceeași credință, în cazul că nu vor să aibă aceeași credință?

6. Refuzul intercomuniunii sau al unui potir comun cu alte Biserici din partea Ortodoxiei, nu înseamnă oare lipsa ei de iubire pentru ceilalți creștini?

Tocmai pentru a păstra neslabită conștiința supramei iubiri a lui Hristos față de lume și puțină de a trăi această iubire pentru toți creștinii și pentru toți oamenii tocmai pentru a nu goli Euharistia de eficacitatea acestei supreme iubiri, Ortodoxia nu se învoiește cu tratarea Euharistiei ca o ceremonie mai mult simbolică, ca o prezență echivocă și insuficient de eficace a trupului lui Hristos, ca o ceremonie cu o semnificație mai mult teoretică și sentimentală, despărțită mai mult sau mai puțin de prezența reală a trupului lui Hristos și a energiiilor lui dumnezeiești; tocmai de aceea ea nu se învoiește să considere împărtășania comună ca pe un act lipsit de suportul unei credințe comune, lipsit de calitatea de bază a unei înaintări morale-escelice în sfințenie, ca pe un act lipsit de puterea care unește într-o Biserică pe cei ce îl practică.

Ortodoxia vrea să mențină acest suprem odor al creștinismului, ca pe un focar de maximă și inepuizabilă iradiere a iubirii.

Ortodoxia poate dovedi și activa iubirea ei față de ceilalți creștini, iubire sorbită din Euharistie, prin multiple alte forme de manifestare a ei. Ea nu se închide în sine, ea nu-și micșorează tensiunea spre universal, tocmai pentru că iubirea care-l poate uni pe membrii ei ca pe mădularile unui trup al lui Hristos — cum nu-i unește pe catolicii papa ca prelus fundament al Bisericii, cum nu sînt unii protestanții în lipsa unei Euharistii eficace — poate să iradizeze din ei spre toți creștinii, fiind întinută de Euharistie, înțelegă că focarul inepuizabil al căldurii și luminii iubitoare care este trupul lui Hristos. Membrii Bisericii Ortodoxe sînt chemați să se comporte ca mîinile lucrătoare ale lui Hristos, ca ochii înțelegători ai lui Hristos, ca urechile atente ale lui Hristos, ca inima iubitoare a lui Hristos față de toți, față de toate trebuințele și chemările allora, dovedind cu fapta că sînt mădularile lui Hristos.

Ei pot arăta această iubire și înțelegere față de oameni nu numai teoretic, ci concret și cu fapta, tocmai pentru că trupurile lor prin care se arată concret și practic iubirea față de oameni au devenit mădularile lui Hristos.

Pe lingă aceea, Ortodoxia crede în posibilitatea unei apropieri viitoare a tuturor creștinilor, dar numai în trupul și din puterea trupului lui Hristos împărtășit real în Euharistie, pentru că crede în prezența reală a Lui în Euharistie și în tot ce conține portul ca credință această prezență; numai pentru că mai există undeva această Euharistie, pentru că se crede în ea. Și ea crede că această unitate se poate realiza adîncind fiecare formă creștină zestre ei propriie. Pentru că ea crede că din nici o formă a creștinismului nu s-a pierdut tensiunea spre întreg și deci spre universal.

Dar alit Ortodoxia cil și celelalte formații creștine au evidența deocamdată mai mult globală că tensiunea lor spre universal este diferită. Ortodoxia se știe și începe să fie cunoscută universală în potența ei ca întreg în care pot încăpea în mod real pozițiile parțiale accentuate de celelalte forme ale creștinismului. În același timp se conturează convingerea că celelalte forme ale creștinismului vor cunoaște tot mai mult potența lor spre universal, în sensul că fiecare se va vedea prin pereții săi ca parte întregul din care face parte. Începe să se recunoască faptul că Ortodoxia ca întreg tînde să încadreză în sine în mod concret părțile care despărțindu-se și accentuându-se s-au făcut tot mai vizibile ca părți, iar părțile tînd să se încadreze în întreg, constatîndu-se tocmai prin accentuarea lor pasională ca părți insuficiente în ele însele. Dar nici Ortodoxia n-a ajuns încă să vadă concret lorul pe care-l poartă avea în mod real părțile reprezentate de celelalte forme ale creștinismului în ea, nici aceea n-au ajuns să vadă suficient de transparent conlururile întregului în care se cuprind în potență și modul în care se pot încadra în el. Pentru aceasta e necesară încă o operă îndelungată de adîncire de către fiecare formă de creștinism a esenței sale și a relației acestei esențe cu esența celorlalte. Acestui progres comun, care e totodată și al progresului în maturitatea spirituală, e chemat să-i slujească ecumenismul, prin cunoașterea reciprocă a Bisericilor.

În vremea disputelor hriologice, pînă la urmă Biserica a pus în evidență în fața tendinței de a afirma realitatea a două firi în Hristos și a tendinței de a afirma unitatea acestor firi în Hristos, că în învățătura ei se cuprind ambele tendințe: în fața primei tendințe a pus în evidență faptul că ea recunoaște cele două firi dar într-o unitate superioară de cum o vedea aceea; în fața celei de a doua, faptul că ea recunoaște unitatea deplină a celor două firi, dar că aceeași unitate e mai subtilă decît unitatea simplistă care riscă să confunde cele două firi.

Acastă unitate a tuturor pozițiilor creștine în întregul învățăturii creștine spre care tindem acum se deosebește de sincretism prin faptul că diferitele poziții nu rămîn în ea alăturate pentru o conștiință creștină devenită indiferentă față de toate. sau cu un interes pasager cînd pentru una cînd pentru alta. Sincretismul le relatează vizază pe toate, pentru că le confundă ca valoare, intrucît nu le ierarhizează așa cum o cere ființa lor în întregul organic. Unitatea creștină le valorifică pe toate prin această ierarhizare în cadrul întregului, în care toate primesc adevărata semnificație și o eficacitate sportivă, sau deplină.

Să dăm un exemplu: am menționat că Ortodoxia nu exclude jurisdicționalul. Dar, spre deosebire de romano-catolicism, judecata exercitată în Ortodoxie e o judecată încadrată în Taină; ea e exercitată de preotul ortodox în conștiința smerită că face cunoscută judecata lui Dumnezeu, pentru slava lui Dumnezeu și spre folosul credinciosului, nu spre mărirea și în folosul său propriu. El rămine frate al celui cărui

ii face cunoscută legea lui Dumnezeu, de cele mai adeseori cu conștiința că el poate vedea încă mai greu sub această judecată divină pe care, intrucît o face cunoscută, e obligat și încă în mod exemplar cel dintîi să o ia ca normă pentru viața sa, potrivit cu cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel: «Că îmi chinuiesc trupul meu și îl în robii, ca nu cumva propovăduind altora, eu însumi să mă fac netrebnic» (I Cor. IX, 17). Dar frăția nu-l împiedică să facă cunoscută fratelui judecata obiectivă a lui Dumnezeu).

Ierarhia în Ortodoxie implică în ființa ei conștiința acută că harul descăleat al trimiterii pe care-l are de la Dumnezeu coincide cu responsabilitatea cutremurătoare ce l-a incredintat de Dumnezeu pentru frații săi, plin de responsabilitatea îndreptățiată lui de sus trebuie să apară și să se comporte preotul și cu altul mai mult ierarhul între frații săi. «Vai mie de nu voi evangheliza» (I Cor. IX, 16), înseamnă în sensul deplin: «Vai mie de nu voi face cunoscută cu cuvîntul și cu dovedirea vieții mele toată voia lui Dumnezeu». Dar în această responsabilitate e implicată conștiința trimiterii, mai precis a harului trimiterii. Fără conștiința, fără siguranța obiectiv întemeiată, a trimiterii, nu are cineva toată responsabilitatea slujirii celorlalți credincioși în vederea mîntuirii lor. «Cum vor propovădui de nu vor fi trimiși?» (Rom. X, 15). «Nu pe noi ne propovăduim, ci pe Hristos Iisus; iar noi sintem slujitorii voștri pentru Iisus» (II Cor. IV, 5).

Sînt semne că viitorul va arăta tot mai mult, prin progresul spiritual al tuturor creștinilor, că unitatea sau universalitatea precumpnărilor juridică a romano-catolicismului se cere încadrată în unitatea sacramentală, sau spiritual-juridică reprezentată de Ortodoxie, care descoperă dimensiunea profundă a universalismului creștin, din care romano-catolicismului n-a luat decît o latură și a transformat prin această universalismul într-un fapt de suprafață. De asemenea va arăta ca valoare unică a fiecărui credincios, afirmată ca un alt universalism — dar lipsit de unitate — de către protestantism, se cere ca după o condiție necesară a adevăratei ei realizări, după relațiile intime între credincioși, ancorate în profunzimea divină; va arăta că în general slujirea lumii, devenită azi misiunea nr. 1 a creștinismului, dar văzută de creștinismul occidental aproape numai în dimensiunea ei orizontală sociologică și natural-cosmică, își cere împlîntarea ei în dimensiunea adîncă a sacralului și a dogmologicului. Numai așa se poate sluiji de către creștinism cu deplină eficacitate cauza unității, a păcii și a fraternității în lume.

Ortodoxia însăși trebuie să progreseze spiritual la conștiința că toate acestea împliniri se cuprind în ea virtual și odată cu aceasta la o mai deplină explicitare și actualizare a lor. Ortodoxia e întregul, care azi e trăit însă poate prea puțin vital; el trebuie să ajungă să fie trăit în mod actual în tot ce implică el. Orice formă creștină care ia numai o parte din întreg e chiar prin această schismă. Dar schisma nu poate trăi permanent ca schismă. Ea se cere după încadrarea în întreg. Întregul însă trebuie să facă evident faptul că e întreg. Sfîntul Apostol Pavel a afirmat în Epistola către Efesoni acest universalism al Bisericii adevărate, pe care trebuie să-l luăm evident în mod concret azi și în viitor.

Ortodoxia trebuie să arate celorlalți creștini că în ea se manifestă adîncimea și înălțimea lui Hristos; dar în același timp ea trebuie să le arate că și ea vede — chiar mai mult decît ei — lărgimea și lungimea lui Hristos (Efes. III, 18), sau că numai în adîncimea și înălțimea lui Hristos își are izvorul statornic elanul spre lărgime și lungime. Toți creștini trebuie să progreseze în a vedea că trupul lui Hristos este «plinirea celui ce plinește toate în toți» (Efes. I, 23).

ICOANA ORTODOXĂ CA EXPRESIE A ÎNVĂȚĂTURII DOGMATICE A BISERICII *

Verchea icoană, la care pînă la sfîrșitul veacului al XIX-lea se privea cu la o creație bisericească primitivă de foarte scăzută valoare artistică, a fost treptat treptat reevaluată, interesul, care a urmat după descoperirea vechilor picturi de sub straturile de vopsele ale zugrăvelilor ulterioare, a așezat icoana în rîndul comorilor universale de artă religioasă. Datorită însemnatelor succese ale tehnicii contemporane de curățire și restaurare a picturii a devenit cu puțină perceperea frumuseții veacurilor îndepărtate și, ca urmare, părerea despre «icoana întunecată» a dispărut.

De neînțelegerea culorilor icoanei vechi a fost legată și neînțelegerea duhului icoanei: pictura aceeași, «care era socotită îmbătrînită și că își trăise veacul său» nu atrăgea atenția asupra ei. Odată cu această rămină de neînțeles și ceea ce este principat în pictura bisericească: acea bucurie incomparabilă pe care icoana o vestea creștinilor și acel adînc conținut religios — care nu este exprimat prin nimic — dar de care icoana este todeauna prea plină.

În 1970 s-au împlinit 20 de ani de la întemeierea «Cabinetului arheologic-bisericesc» pe lângă Academia duhovnicească din Moscova, între expozatele căruiu locu principal a fost rezervat icoanei. Și în sălile muzeelor contemporane icoana ocupă un loc de seamă, reprezentînd capodopere de artă universală. Coloritul și minuțioasa bucurie de viață împreună cu ascetismul caracteristic Ortodoxiei atrag în chip deosebit atenția asupra lor. Pentru critica de artă asemenea rară imperioasă și ascetismului cu culorile neobișnuit de vii constituie o problemă enigmatică, pe care istoricii de artă o rezolvă în felurile chipuri. În ce constă taina acesteia imperioasă și celei mai înalte mîntuirii cu cea mai înaltă bucurie? În realitate răspunsul îl poate da numai icoana însăși, tradiția iconografică ortodoxă și Biserica, păstrătoarea acestei tradiții.

Icoana s-a ivit în Biserica; icoana a fost creată de acea conștiință de creație ortodoxă a credincioșilor, conștiință adîncă prin religiozitatea sa, conștiința care exprima în icoană acel ideal religios pe care ea îl trăia. De aceea, ca pictură strict bisericească, icoana poate fi corect înțeleasă numai din punctul de vedere al învățăturii dogmatice. Orice alte păreri constituie doar încercare de rezolvare unilaterală a problemei.

Biserica a creat icoana și Biserica a pus în ea un înțeles anumit și un conținut, pentru că icoana este chemată să exprime pe viu învățătura Bisericii, făcînd pe cel ce se roagă să se concentreze, ajutîndu-l să se roage. Încă din epoca apostolică pictura bisericească a intrat în viața liturgică, iar arta bizantină a creat tipurile clasice ale iconografiei. Artă picturii, sîmțită în Biserica de veacuri, exprîmînd

* Studiul Arhiepiscopului Ananolei Kuznetsov, conferințar la Academia duhovnicească din Moscova, a fost susținut ca prelegere festivă în sărbătorirea patronului Institutului de învățămînt teologic din Moscova, în 14 octombrie 1970 și a fost publicat în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 11/1970, p. 73-79, de unde a fost tradus de Ion V. Georgescu.